

DE ITALIAANSE WESTERN.

Een vergelijking tussen recente Amerikaanse en Italiaanse westerns naar thematiek en vormgeving. (1)

De western (of : de wild-westfilm) is een van de oudste filmgenre's. "The Great Train Robbery" (1903) van Edwin S. Porter wordt algemeen als de eerste western of als het archetype van de western beschouwd. Alhoewel er sindsdien sporadisch ook buiten Amerika western werden vervaardigd, is de western tenminste tot 1960 steeds 'n typisch Amerikaans filmgenre geweest, "le cinéma américain par excellence" zoals Bazin het noemde.

Sinds circa 1965 kwam er echter 'n sterke concurrentie door de zgn. "Italiaanse westerns".

Alhoewel dit dikwijls ko-producties met andere Europese landen zijn, alhoewel de films soms gedeeltelijk in Spanje of Joegoslavië gedraaid worden, alhoewel er Angelsaksische vedetten in meespelen, en er in de produktie en distributie soms belangrijke Amerikaanse belangen gemoeid zijn, zodat het dus geen 100 % Italiaanse films zijn, is de benaming "Italiaanse western" algemeen gebruikelijk geworden in de filmkritiek.

Deze Italiaanse westerns (n.b. de benaming slaat natuurlijk enkel op het produktieland, de western-ingredienten zijn dezelfde als in de Amerikaanse westerns) kenden (en kennen nog) een groot succes, in die mate zelfs dat ze de positie van de originele Amerikaanse westerns in Europa in het gedrang brachten.

Uiteraard is de I.W. 'n kommercieel amusementsgenre; het behoort tot de massakultuur (zoals de "beeldpers", comic strips, pop-music enz.), maar als dusdanig verdient dit fenomeen o.i. toch de nodige aandacht.

Het opzet van deze studie is geweest : te komen tot een betere definitie van de eigen kenmerken van de Italiaanse western. Vooral werd onderzocht : de algemene karakteristieken m.b.t. vormgeving en thematiek van de Italiaanse westernproduktie. De

---

(1) MENTEN, Luk, De Italiaanse Western - een vergelijking tussen recente Amerikaanse en Italiaanse westerns naar thematiek en vormgeving, Centrum voor Communicatiewetenschappen, Leuven, september 1970, 174 blz.

invloed van het "geweld" in deze films valt buiten het onderzoeksdomein. De financiering, de produktie en de distributie komen slechts summier ter sprake.

Een objektieve beoordeling van de Italiaanse western zonder referentie naar de Amerikaanse westerns leek ons onmogelijk. Daarom worden (in deel III) recente Italiaanse en Amerikaanse westerns onderzocht en met elkaar vergeleken. Uit die konfrontatie worden dan de gelijkenissen en verschilpunten, en de eigen kenmerken van de I.W. duidelijk.

In deel I : De Western, wordt het genre nader onderzocht :

- het historische "Westen" en het ontstaan van de western
- de relatie fictie-realiteit in de western
- de typische ingrediënten van het genre (de wet / het avontuur / de held)
- de stereotype figuren : de held, de "bad guy", de sheriff, de vrouw
- 'n korte schets van de geschiedenis en de evolutie van het western-genre
- het mythische karakter van de western.

In deel II : de Italiaanse Western, wordt de I.W. gesitueerd in het kader van de Italiaanse filmsituatie. Die wordt gekenmerkt door internationalisatie (ko-produkties met andere landen en een invasie van Amerikaans kapitaal) en kommercialisering. Er wordt verder nog gehandeld over de "voorlopers" van de Italiaanse western (voornamelijk de Duitse "Winnetou"-serie rond 1960-'63); over de omvang van de Italiaanse westernproduktie (in 5 jaar tijd werden meer dan 200 Italiaanse westerns uitgevoerd; de totale produktie ligt nog hoger), en over de voornaamste Italiaanse western-regisseurs (Leone, Corbucci, Sollima, Giraldi,...).

Tenslotte onderzoeken we drie belangrijke aspecten van de I.W. :

- de mogelijkheid van parodie en humor in de western
- de plaats en de betekenis van het geweld in de western
- sociaal-politieke (bij-) betekenissen in westerns.

In het derde - en omvangrijkste - deel van de studie worden dan een aantal Amerikaanse en Italiaanse westerns onderzocht en vergeleken.

Twintig films werden uitgekozen : tien Amerikaanse en tien Italiaanse, die zoveel mogelijk representatief zijn voor de Amerikaanse en de Italiaanse western-produktie van de laatste vijf jaar. Heel zwakke films werden niet opgenomen, maar ook de top-prestaties werden niet bij elkaar gezocht. Dit geldt voor de Amerikaanse western én voor de Italiaanse want het zou absurd zijn minderwaardige I.W.'s met uitstekende A.W.'s te vergelijken of omgekeerd.

Bij de keuze werd rekening gehouden met de bekendheid van de films: veel besproken en/of bekritiseerde films konden we niet weglaten, en met de representativiteit van de regisseurs. Sommige van de besproken films zijn afwijkend van het klassieke westernpatroon en daardoor moeilijker te vergelijken, maar ook de verscheidenheid die in het genre bestaat hebben we aan bod willen laten komen.

De uiteindelijke keuze van de films is gebeurd uit een groter aantal geziene westerns (waarvan de lijst op het einde van het werk).

Een moeilijk probleem bij de vergelijking was de te volgen methode. De inhoudsanalyse-methode is hiervoor niet bruikbaar. Een algemeen aanvaarde methode voor de analyse van films bestaat niet. De hier gebruikte methode is pragmatisch, gericht op het gestelde doel. Van elk van de geselecteerde films wordt eerst 'n korte inhoud gegeven; daarna een "kritisch-esthetische" beoordeling, waarbij vooral aandacht wordt besteed aan het scenario, de personages, de thema's, en typische aspecten van de vormgeving. Naderhand worden dan algemene konklusies getrokken voor de Italiaanse en de Amerikaanse films. Daarbij wordt verder gesteund op bepaalde algemene karakteristieken van de westerns, zoals die reeds in deel I en deel II beschreven werden.

Enkele van de voornaamste konklusies uit de vergelijking zijn (sterk samengevat) :

- Alhoewel het weinig zin heeft na te gaan in hoeverre de historische rekonstruktie exakt is - want het Westen is na meer dan 60 jaar herhaling in de western tot het terrein van de fictie gaan behoren - doet de weergave van het Westen in de Italiaanse films minstens even "waarachtig", even "authentiek" aan dan in de Amerikaanse westerns.

- 'n Hoofdkenmerk van 'n groot gedeelte van de Italiaanse westerns is wat Kochenrath (1) noemt : het "syntetische" karakter van de Italiaanse western. Overdreven geformuleerd betekent dit dat in tegenstelling tot de Amerikaanse westerns (waar er een soort van golfvormige structuur bestaat : na aktievolle en brutale scènes zijn altijd langere rustige passages gemonteerd) de Italiaanse westerns opgebouwd zijn uit een aanelkaarvoeging van scènes die in de Amerikaanse western de hoogtepunten van de aktie vormen. Resultaat hiervan is dat er een soort nieuwe syntetische wereld ontstaat (verwant aan die van de comic-strip) : de held

---

(1) KOCHENRATH, Hans Peter, Thema des Monats, der italienische Western, in Film, 6de jaargang, nr. 10, oktober 1968, pp. 31-32.

wordt minder menselijk; het geweld wordt benadrukt; de geloofwaardigheid en de waarschijnlijkheid is van 'n ander niveau dan in de A.W.; parodie wordt mogelijk, enz.

- De scenario's van de I.W.'s zijn artificieel; ze verlopen niet op 'n logische manier zoals in de Amerikaanse westerns. Hoofdkenmerk is de opeenstapeling van de aktie.

- Tema's. In de I.W. beperkt men zich tot enkele klassieke tema's: wraak en winstbejag. De helden zijn dikwijls premiejagers of huurdoeders. De tema's eerlijkheid en vriendschap - die in de Amerikaanse western steeds aanwezig zijn geweest - ontbreken volkomen in de I.W. Het gedrag van de personages in de Italiaanse western is steeds gebaseerd op egoïstische motieven. De thematiek in de Amerikaanse western daarentegen is gevarieerder. De tema's van de strijd tegen de Indianen en van de "cattle-drives" bijvoorbeeld komen niet voor in de onderzochte Italiaanse westerns.

Alhoewel het hele gamma van tematische mogelijkheden niet gebruikt wordt in de I.W., zijn de variatiemogelijkheden echter nog ruim genoeg.

- De held. In de Italiaanse western werd 'n nieuw soort held geschapen. Het is de "westerner" uit sommige na-oorlogse Amerikaanse films, de man-zonder-naam, de eenzame wreker ("Shane"), maar hij is nog sterker gestyleerd: hij is 'n individualist, 'n a-sociaal iemand zelfs, bijna altijd iemand met 'n "verleden", heel dikwijls 'n outlaw.

In de Amerikaanse westerns daarentegen is de keuze aan helden veel ruimer, en niet terug te brengen tot een bepaald type. De sheriff-figuur is zowel in de Amerikaanse als in de Italiaanse hedendaagse westerns 'n bijfiguur met weinig betekenis geworden, dit in tegenstelling met de vroegere westerns. De rol van de vrouw is beperkt in de Amerikaanse western, maar in de I.W. komt ze nog minder aan bod.

- Meer dan in de Amerikaanse westerns wordt het geweld benadrukt in de I.W. Soms ontaardt dit tot sadisme.

- In sommige Italiaanse westerns zijn parodische elementen aanwezig. Humor speelt een grotere rol dan in de Amerikaanse westerns.

- In sommige Italiaanse westerns liggen sociaal-politieke betekenissen verscholen.

- De vormgeving van de Italiaanse westerns doet alleszins modern aan dan van vele Amerikaanse. Kenmerken zijn o.m. het zeer levendige ritme, nabije opnamen, (soms overdreven) gebruik van de zoom-lens, close-ups, enzomeer.

De opinie dat de Italiaanse western een slaafse, fantasieloze kopie van het Amerikaanse origineel zou zijn is onjuist. De eigen "Italiaanse" kenmerken zijn daarvoor te belangrijk.

Of de Italianen in staat zijn western-meesterwerken te vervaardigen als sommige (vroegere) Amerikaanse films is nog niet bewezen. Nochtans zijn er een aantal uitstekende produkten, die de vergelijking met goede Amerikaanse westerns zeker kunnen doorstaan.

Doordat de I.W.'s veel minder van elkaar verschillen (qua thematiek en vormgeving) dan de recente Amerikaanse westerns, en op alle gebied sterker bij elkaar aansluiten, zou men kunnen spreken van een "nieuw genre met eigen kenmerken" of van een "sub-genre" in de western, met eigen typische kenmerken en mogelijkheden. De Italiaanse western heeft op dit ogenblik een plaats veroverd naast de Amerikaanse western.

Enkel de toekomst kan uitwijzen in welke mate de Italiaanse versies vruchtbaar, vernieuwend zijn voor het western-genre. Hoopvol is alleszins dat het western-genre, na meer dan 60 jaar, nog zo sterk vatbaar is voor innovaties.

Luk MENTEN.
